

BOGDANA PETRYSZAK

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne we Lwowie

RATUSZ I JEGO ROLA W KSZTAŁTOWANIU
ARCHIWUM I KANCELARII MIASTA LWOWA
W PÓŹNYM ŚREDNIOWIECZU

Kancelaria jako urząd pomocniczy przy władzach miejskich sięga swoimi korzeniami czasów powstania organów samorządowych w mieście. Jej historia jest ściśle powiązana z historią tworzenia całego systemu administracyjno-sądowego w procesie lokowania miast na prawie magdeburskim¹. Szczególną uwagę wśród miast Królestwa Polskiego zwraca Lwów jako osobliwe miasto na pograniczu kultur zachodniej i wschodniej, łacińskiej i cyrylicy, miasto z dawnymi tradycjami samorządowymi i specyficzną formą ustroju, łączącego w sobie elementy dawnego życia epoki książąt ruskich i zwyczaje epoki prawa niemieckiego². Dawna historia kancelarii lwowskiej budzi obecnie zainteresowanie młodych badaczy ze względu na wiele pytań i wątpliwości dotyczących początków istnienia, personelu, archiwum miejskiego, jego lokowania etc.³ W tym kontekście bardzo ciekawe są też badania nad

¹ O początkach kancelarii na ziemiach polskich zob. M. Bielińska, *W kwestii początków kancelarii polskiej*, St. Źródł. 13, 1968, s. 63–71. Ogólne kwestie dotyczące powstania i organizacji kancelarii naświetlił K. Bobowski, *Kancelaria i dokument średniowieczny jako przedmiot badań*, w: *Kultura piśmienna średniowiecza i czasów nowożytnych. Problemy i konteksty badawcze*, red. P. Dymmel, B. Trelińska, Lublin 1998 (Res Historica, 3), s. 143–149.

² Na wyjątkowość miasta jako centrum 4 wielkich gmin etniczno-religijnych wskazywał Miron Kaprał przy publikacji ich przywilejów: *Привілеї національних громад міста Львова* [Przywileje gmin narodowych miasta Lwowa XIV–XVIII w.], wyd. M. Капраль, Львів 2000, s. 32–33.

³ Zob.: M. Ільків-Свидницький, *Канцелярія Львівського магістрату кінця XIV–XVI ст. як культурний осередок* [Rola kulturalna kancelarii magistratu lwowskiego końca XIV–XVI w.], w: *Urzędy państwowe, organy samorządowe i kościelne oraz ich kancelarie na polsko-ruskim pograniczu kulturowym i etnicznym w okresie od XV do XIX wieku*, red. H. Gmiterek, J. Łosowski, Kraków 2010, s. 511–533; tenże,

rolą ratusza w powstaniu i rozwoju kancelarii, dotąd również nieprowadzone na szerszą skalę⁴.

Jednym z ważniejszych obowiązków kancelaryjnych było wystawianie i przechowywanie, w celu zabezpieczenia treści, dokumentów różnej proveniencji – przywilejów, wilkierzy, statutów, nadań, umów prywatnych, kopii aktów etc. Taka dokumentacja tworzyła w swoisty sposób pierwotne archiwum miasta – jeszcze nie do końca poznane z powodu braku pełnego dostępu do źródeł⁵.

* * *

We Lwowie pierwsze wzmianki o pisarzach miejskich i dokumentach wystawionych przez radę i ławę pochodzą z 2. połowy XIV w., pierwszy dokument datowany był na 1353 r. (w transumpcie z 1359 r.)⁶. Możemy tylko domniemywać, że wcześniejsze rozporządzenia władzy administracyjnej nie dotrwały do naszych czasów⁷. Archiwum książąt Romanowiczów zaginęło w czasie zajęcia Lwowa przez Kazimierza Wielkiego w 1340 r.⁸ Władysław Tomkiewicz i Aleksander Czołowski przypuszczali, że w 1353 r. stary drewniany Lwów został zniszczony

Формування канцелярії Львівського магістрату в XIV столітті [Organizacja kancelarii magistratu lwowskiego w XIV w.], w: *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Urzędy, urzędnicy, instytucje: studia z dziejów Lwowa*, red. K. Karolczak, L.T. Sroka, t. 7, Kraków 2010, s. 9–21; Б. Петришак, *Міська канцелярія Львова другої половини XIV – початку XV століть: дискусійні питання* [Kancelaria miasta Lwowa drugiej połowy XIV – początku XV w.: problemy badawcze], w: *Львів: місто – суспільство – культура* [Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura], red. О. Аркуша, М. Мудрий, т. 8, з. 1, Львів 2012, s. 11–33.

⁴ Z publikacji wcześniejszych na temat ratusza zob. F. Jaworski, *Ratusz lwowski*, Lwów 1907 (Biblioteka Lwowska, 1). Z prac nowszych zob. książkę popularnonaukową: I. Лемко, *Історія львівської ратуші* [Historia ratusza lwowskiego], Львів 2008.

⁵ Najdawniejsze archiwum miejskie teraz stanowi część zbiorów Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego we Lwowie (dalej: СРАНЛ), zwłaszcza kolekcji dokumentów pergaminowych, zbiorów magistratu miasta Lwowa etc.

⁶ Б. Петришак, *Перший відомий документ міської канцелярії Львова 1359 року: перспективи дослідження, історія зберігання та втрати* [Pierwszy znany dokument kancelarii miasta Lwowa 1359 r. Próba zbadania, historia odnalezienia i straty], „Записки Наукового Товариства Шевченка” [Zapiski Naukowego Towarzystwa Szewczenki] 260, 2010, nr 2, s. 248–259.

⁷ Szczątki tych dokumentów mogą się znajdować w archiwach innych miast, konieczne jest przebadanie archiwów miejskich.

⁸ Б. Зіморевич, *Потрійний Львів: Leopoldis Triplex* [Leopolis Triplex, czyli Kronika miasta Lwowa], tłum. Н. Царьова, red. О. Шишка, Львів 2002, s. 61–62.

(spalony?) przez księcia Lubarta⁹, może też w tej burzy wojennej przypadły i dokumenty miejskie.

W związku z tym nasuwa się pytanie – gdzie znajdował się ten pierwotny ośrodek władz miejskich, gmina niemiecka we Lwowie, i czy możemy mówić o lokalizacji kancelarii przed nadaniem prawa magdeburskiego Lwowowi przez Kazimierza Wielkiego w 1356 r.? Według ukraińskiej tradycji historiograficznej miejscem lokalizacji gminy niemieckiej był plac Starorynkowy, koło kościoła św. Jana Chrzciciela, jak również przestrzeń wokół kościoła Najświętszej Panny Maryi Śnieżnej¹⁰.

Współcześni historycy oraz archeolodzy i urbaniści (Miron Kapral, Roman Mohytycz, Jurij Łukomskij, Jurij Dyba, Alla Martyniuk) przypuszczają natomiast, że gmina niemiecka wraz z wójtem dziedzicznym mogła zajmować przestrzeń obecnego Rynku¹¹. W badaniach archeologicznych kilka lat temu potwierdzono, że na miejscu kamienic na placu rynkowym znajdowała się wcześniejsza zabudowa, co najmniej z 1. połowy XIV w. Nie możemy jednak z całą pewnością stwierdzić, czy był to odrębny kwartał i kto tam mieszkał¹². Prawdopodobnie rzemieślnicy i kupcy, którzy obierali spośród siebie ławników i rajców, uznawali normy prawa niemieckiego, mieli swojego pisarza miejskiego, który wywodził się przypuszczalnie ze stanu duchownego, spośród ludzi lepiej wykształconych. Oczywiście w tym czasie, czyli w latach 40. i 50. XIV w., istniał już specjalny budynek, gdzie odbywały się posiedzenia urzędu miejskiego i dokąd przychodzili mieszkańcy po potrzebne im dokumenty.

⁹ Biblioteka Narodowa w Warszawie, zbiór Czolowskiego, rkps 5514 III, k. 46; W. Tomkiewicz, *Dzieje obwarowań miejskich Lwowa*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 16, 1971, z. 2–3, s. 95.

¹⁰ Zob. ostatnią zbiorową pracę poświęconą historii miasta: *Історія Львова. У трьох томах* [Historia Lwowa. W trzech tomach], red. Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій, t. 1, Львів 2006, s. 72–76.

¹¹ М. Капраль, *Привілей 1356 р. як повторне надання магдебурзького права для міста Львова* [Przywilej 1356 r. jako nadanie ponowne prawa magdeburskiego miastu Lwów], w: *Львів: місто – суспільство – культура* [Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura], red. М. Мудрий, t. 3, Львів 1999, s. 11–21; Р. Могитич, *Розвиток княжого Львова* [Rozwój Lwowa w czasach książęcych], „Галицька брама” [Brama Halicka; dalej: ВН] 1996, nr 12, s. 7; tenże, *Планувальна структура львівського середмістя і проблеми його датування* [Rozplanowanie śródmieścia lwowskiego i problem jego datacji], „Записки Наукового Товариства Шевченка” [Zapiski Naukowego Towarzystwa Szewczenki] 227, 2004, s. 283–284; А. Мартиноук, *Терени давнього Львова (до питання про містобудівельну структуру Львова XIII – поч. XIV ст.)* [Terytoria dawnego Lwowa (problem topografii miasta XIII – początku XIV w.)], ВН 1996, nr 12, s. 11.

¹² Ю. Лукомський, *Останні знахідки археологів* [Ostatnie odkrycia archeologów], ВН 2006, nr 9–10, s. 9–10.

Od 2. połowy XIV w. wzrasta liczba dokumentów sporządzanych przez gminę miejską. W kancelarii tworzono różne typy dokumentacji: listy i akty, przechowywano otrzymane przez miasto przywileje od władz państwowych, dokumenty od instytucji kościelnych, sporządzano kopiarusze, prowadzono księgi wpisów spraw bieżących, sądowych, rachunków miejskich, nieruchomości i podatków, księgi prawne (kodeksy prawnicze etc.)¹³.

Z tej przypuszczalnej dokumentacji do dziś zachowały się dla Lwowa 2. połowy XIV w. tylko przywileje dla całego miasta (1356, 1368, 1372, 1378 r. i inne)¹⁴ i jego mieszkańców (1359 r.), statut dla rajców i ławników (1360) i wydane przez władze miejskie wilkierze (cztery), księgi sądowo-administracyjne (z 1382 r.), akta prywatne (1368 r.). Niemiecki badacz Beda Dudik pisał w XIX w. o istnieniu w archiwum lwowskim *libri dominiorum* z 1360 r. (choć, naszym zdaniem, chodziło o grupę fascykułów zaczynających się od tego roku)¹⁵. Do utraty dokumentów przyczyniły się zarówno czynniki naturalne, jak i ludzkie (pożar, powódź, wojny, grabieże, złe warunki przechowywania, ignorancja osób, którym te dokumenty zostały powierzone etc.) Kolejną wielką stratę w dokumentacji miasta przyniósł rok 1381, kiedy spłonęła ona wraz z dawnym ratuszem, o czym wzmiankują dawne kroniki lwowskie i zachowane już po tym roku księgi magistratu lwowskiego¹⁶. O księgach miejskich sprzed 1381 r. mamy wzmianki w księdze ławniczoradzieckiej, odwołujące się do wcześniejszych wpisów: „in libro ciuitatis extiterat conscriptum”, „littera et scriptura, quam super hoc habuit est sibi cremata cum ciuitas fuit combusta”, „in libris ciuitatis conscriptum extiterat, qui libri in incensione ciuitatis combusti sunt”, „in libris ciuitatis combustis conscriptum extiterat”¹⁷.

Nie wiadomo, jak wyglądał ten spalony ratusz gotycki. Historyk dziejów ratusza lwowskiego, Franciszek Jaworski, nie znalazł żadnej wzmianki archiwalnej o pierwszym ratuszu. Przypuszczać należy, że

¹³ Opis i rekonstrukcję tego pierwotnego archiwum lwowskiego podają za K. Badecim, *Zaginione księgi średniowiecznego Lwowa. Studium rekonstrukcyjne*, Lwów 1927.

¹⁴ O typach przywilejów i ich znaczeniu dla miasta zob. *Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.* [Przywileje miasta Lwowa XIV–XVIII w.], wyd. M. Капраль, t. 1, Львів 1998, s. 14–23.

¹⁵ B. Dudik, *Archive im Königreiche Galizien und Lodomerien*, „Archiv für österreichische Geschichte” 39, 1867, nr 1, s. 127; СРАНЛ, z. 52, op. 2, spr. 176, s. 1–3.

¹⁶ Б. Зіморевич, dz. cyt., s. 72.

¹⁷ *Najstarsza księga miejska 1382–1389*, wyd. A. Czołowski, Lwów 1892 (Pomniki Dziejowe Lwowa. Monumenta Leopoliensia Historica, 1), s. 2, 8, 30–31.

sam budynek był drewniany, być może zbudowany przez cieśli ze Śląska i Moraw, których Władysław Opolski miał sprowadzić (jak podaje Bartłomiej Zimorowic) do Lwowa na własny koszt¹⁸. Patrząc na inne, zachowane budowle ratuszy miejskich, możemy przypuścić, że był to niezbyt okazały budynek zaspokajający najważniejsze potrzeby słabo jeszcze rozwiniętego samorządu i zarządu miejskiego. Jak pisze Franciszek Jaworski: „Hala targowa w parterze, sala obrad na pierwszym piętrze, oto wszystkie ubikacye ratuszowe. To też najdawniejsze ratusze miejskie były zwykłymi czworobocznymi gmachami z kamienia, cegły lub drewna, ze spadzistym dachem, pomiędzy dwoma wysokimi szczytami. Sala obrad na pierwszym piętrze stanowiła zamkniętą całość dla siebie, do której prowadziły osobne schody zewnętrzne z «erkerem», czyli narożnikiem, skąd ogłaszano ludowi postanowienia Rady. Dopiero później, w miarę rozwoju stosunków miejskich, nowych potrzeb, powstawania nowych instytucyj miejskich, ratusz się rozczłonkowywał, rozrastał w przybudówki, na których miejscu, po pożarze, lub z monumentalnego zmysłu mieszczaństwa, powstawały budynki, bardziej nowożytnie i każdoczesnym potrzebom odpowiadające. [...] powstawała izba radna i izba ławnicza, skarbiec, przedsionek, kordegarda, więzienia, sale dla urzędów miejskich, notaryuszów, pisarzy itd., bywała także i kaplica [...]”¹⁹.

Po 1381 r. znajdujemy już cały szereg zapisek o ratuszu miejskim, jednak bardzo ogólnych. W następnym roku najstarsza księga miejska wspomina znowu o ratuszu jako istniejącym: mieszczka Elżbieta z synem Stanisławem sprzedali Friczkowi Wassirfurerowi kram położony naprzeciw ratusza²⁰. Jeszcze jedna wzmianka z tegoż roku dotyczy kramu naprzeciw ratusza, będącego własnością Antoniusza de Solhatena²¹. W 1385 r. „institam iuxta pretorio sitam” sprzedaje Merlyn Mysencrynnę²². W 1387 r. ukazał się wilkierz, w którym określono miejsce sprzedaży wina: nigdzie indziej w mieście, tylko w piwnicach ratusza („in cellariis subitus pretorium”)²³. Z późniejszych źródeł dowiadujemy się, że w 1405 r. wyznaczono kwotę na poprawę drewnianych piwnic ratuszowych. Z innych źródeł możemy wysnuć wniosek, że budynek ratuszowy był kryty dachówką, miał obszerną salę (*stuba*)

¹⁸ Tamże, s. 72.

¹⁹ F. Jaworski, dz. cyt., s. 10.

²⁰ *Najstarsza księga miejska...*, s. 6, zap. 28 (1382 r.).

²¹ Tamże, s. 7, zap. 36 (1382 r.).

²² Tamże, s. 37, zap. 236 (1385 r.).

²³ Tamże, s. 86, zap. 522 (1387 r.).

drewnianą, wieżę, w znacznej części drewnianą, z zegarem, na której stał strażnik (1404 r.)²⁴.

Wiek XV to okres wprowadzania reform w kancelarii miejskiej: pojawiają się nowe serie ksiąg miejskich, oddzielni pisarze radziecki i ławniczy, specyfikacja wpisów²⁵. Z tegoż wieku zachował się pierwszy kopiariusz przywilejów królewskich dla miasta. Zakładano wówczas różne sumariusze i inwentarze podręczne.

Takie poszerzenie i systematyzacja dokumentacji miejskiej miały swoje konsekwencje. Zwiększył się personel kancelarii, który potrzebował więcej miejsca do pracy i przechowywania dokumentów. Urząd i sąd radziecki znajdowały się w ratuszu, gdzie było też osobne pomieszczenie dla pisarza radzieckiego. Oprócz tego istniał osobny budynek pisarza miejskiego. W 1416 r. na przeróbkę budynku wyłożono 94 grosze²⁶. W następnym roku budynek starannie odnowiono – dach, rury, belki, sztabki do drzwi – najwyraźniej w celu ochrony dokumentów²⁷. W 1444 r. ponownie wspomniano o tym domu (*stat-schreiberey haus*)²⁸. Możemy próbować ustalić jego położenie: znajdował się zapewne w pobliżu domu Mikołaja Kanhissera, przy ulicy Krakowskiej.

Oprócz tych budynków istniał być może w XV w. odrębny gmach przeznaczony na posiedzenia ławników, gdzie trzymano księgi ławnicze z końca XIV – początku XV w., jak to było w Poznaniu²⁹. Wiemy, że w 1442 r. list przywieziony przez Hannusa z Jegerdorffa był przechowywany „in almerey schippen”. Cała księga ławnicza z lat 40. XV w. też była przechowywana w skrzynce, tyle że na ratuszu³⁰.

Karol Badecki, uważający urząd wójtowski za najstarszy we Lwowie, poruszył problem przechowywania akt przez niego wytworzonych. Zasadnie przypuszczał, że powinny pozostać jakieś ślady przynajmniej

²⁴ *Księga przychodów i rozchodów miasta 1404–1414*, wyd. A. Czołowski (Pomniki Dziejowe Lwowa. Monumenta Leopoliensia Historica, 2), Lwów 1896, s. 29, zap. 114 (1406 r.); F. Jaworski, dz. cyt., s. 15.

²⁵ Б. Петришак, „Міські писарі Львова другої половини XIV–XVI ст. – просопографічне дослідження” [Pisarze miejscy lwowscy od połowy XIV do końca XVI w. – studia prozopograficzne], Львів 2010, mps pracy doktorskiej, Uniwersytet im. Iwana Franki, s. 85–86.

²⁶ *Księga przychodów i rozchodów miasta 1414–1426*, wyd. A. Czołowski (Pomniki Dziejowe Lwowa. Monumenta Leopoliensia Historica, 3), Lwów 1905, s. 18.

²⁷ Tamże, s. 33.

²⁸ *Księga ławnicza miejska 1441–1448*, wyd. A. Czołowski, F. Jaworski (Pomniki Dziejowe Lwowa. Monumenta Leopoliensia Historica, 4), Lwów 1921, s. 160.

²⁹ I. Radtke, *Kancelaria miasta Poznania do roku 1570*, Warszawa 1967, s. 55.

³⁰ *Księga ławnicza...*, s. 93, zap. 721 (1442 r.).

od 1250 r., to znaczy od czasów pierwszego znanego wójta Bertolda Stechera, jednak do naszych czasów nic się nie zachowało³¹. Jak uważa badacz lwowski Mikołaj Ilkiw-Swidnicki, zapewne istniało skryptorium wójta dziedzicznego, które przekształciło się w skryptorium rady miejskiej, a z niego rozwinęła się kancelaria miejska³².

Wiemy też, że jakieś dokumenty pozostawały w rękach urzędników miasta, zwłaszcza burmistrza lub pisarza. Oto w 1399 r. burmistrz lwowski przedstawił „na pierwsze żądanie” arcybiskupa halickiego Jakuba Strepy dokument potwierdzający przywilej na młyn na Zboiskach³³. Pisarze miejscy, którzy obejmowali również urzędy notariuszy publicznych i pracowali w kancelariach kościelnych, mogli sporządzać i zostawiać dokumenty w archiwach kościelnych. Na przykład tenże Jakub Strepa wydał kościołowi św. Ducha we Lwowie rozporządzenie dotyczące dziesięciny ze wsi Prusy. Autorem tego dokumentu był przypuszczalnie notariusz publiczny Wawrzyniec z Sandomierza, pisarz miejski lwowski, który sporządzał akta w różnych kancelariach³⁴.

Ratusz był miejscem nie tylko pracy, ale również wypoczynku i rozrywki. Uczty (*potus, prandia*) odbywały się na ratuszu (w tym ze starostą lwowskim) regularnie, spożywano na nich wielkie ilości rozmaitych potraw. Przy końcu wieków średnich skromny, prosty budynek ratusza zaczęto przyozdabiać ze względów reprezentacyjnych. W końcu XV w. postanowiono powiększyć sale ratuszowe. W tym celu rozebrano zachodnią część budynku razem z wieżą, aby dobudować nowe pomieszczenia i nową wieżę z zegarem. Budowę rozpoczęto od wieży, pod którą kamień węgielny położono 10 VIII 1489 r. w obecności królewicza Jana Olbrachta. Pracami kierował mistrz Hanusz Stecher z cieślą Kapinosem³⁵. Trzy lata później ukończono prace, na szczycie wieży urządzono komorę zegarową, zawieszono dzwon zegarowy o wadze 11 cetnarów. W ostatecznym swym kształcie wieża ratuszowa ukończona została

³¹ A. Czołowski, *Pogląd na organizację i działalność dawnych władz miejskich do 1848 r.*, w: *Miasto Lwów w okresie samorządu 1870–1895*, Lwów 1896, s. 42, 43; *Archiwum Akt Dawnych miasta Lwowa. A: Oddział staropolski*, oprac. K. Badecki, t. 3, Lwów 1935, s. 112.

³² М. Ільків-Свидницький, *Формування канцелярії...*, s. 19 (schemat).

³³ *Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові 1233–1799* [Katalog dokumentów pergaminowych Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego USRR 1233–1799], oprac. О. Купчинський, Е. Ружицький, Київ 1972, s. 40.

³⁴ AGAD, Zbiór dokumentów pergaminowych, sygn. 6077, k. 1; *Каталог пергаментних документів...*, s. 38–40.

³⁵ F. Jaworski, dz. cyt., s. 17.

dopiero w 1504 r., wtedy też osadzono na niej nowy zegar, dzieło mnicha Grzegorza. Galeria dla trębacza i sam szczyt wieży były pokryte dachówką³⁶.

Równocześnie przystąpiono do budowy nowego skrzydła ratuszowego. W przeciwieństwie do dawnego miał to być budynek monumentalny, akta nazywają go już pałacem (*palatium praetorii*). Dowodem świetności nowego ratusza były m.in. drzwi izby radzieckiej, które wykonał niejaki Burchard na wzór krakowski. Do pierwotnego urządzenia izby ratusznej doszedł jeszcze stół dla pisarza miejskiego, wybito nadto dla lepszej widoczności osobne okna³⁷.

W tym czasie nie starczała już jedna izba dla kancelarii miasta, która do końca XV w. znajdowała się wraz z archiwum miejskim na ratuszu, później władze miejskie oddały kancelarii kamienicę przy ulicy Szewskiej. Pod koniec XV w. (1494 r.) miasto odebrało za długi kamienicę naprzeciw łaźni miejskiej od wójta miasta Jarosławia Eustachego Budeka i w budynku pracowali odtąd pisarze miejscy³⁸. W następnym stuleciu (po 1520 r.) owa kamienica, nazywana już Pisarską lub Budkowską, została oddana pisarzom miejskim w całości i stała się dla nich nie tylko miejscem pracy, lecz także mieszkaniem. Podobnie było w Poznaniu, gdzie z 1539 r. kancelaria radziecka znajdowała się w budynku ofiarowanym przez miasto pisarzowi miejskiemu, czy w miastach śląskich, gdzie skrybowie mogli mieszkać w gmachu zbudowanym specjalnie przez władze miejskie³⁹.

W późniejszym czasie najcenniejsze dokumenty i akta były składowane w skarbcu miejskim na ratuszu (*thesaurum praetorianum*), w oddzielnym gmachu przy izbie radzieckiej. Tam przechowywano również inne najwartościowsze przedmioty, w tym koronę królewską (w 1574 r.), co gwarantowało lepsze ich zabezpieczenie. W czasie corocznych wyborów urzędników miejskich z grona rajców wybierano strażników/kustoszy (*custodes privilegiorum et aerarii*), których zadaniem był nadzór nad archiwum. W gmachu kancelarii obowiązki ochrony pełnił personel pomocniczy – podpiskowie, a na ratuszu dokumenty i akta

³⁶ Д. Зубрицький, *Хроніка міста Львова* [Kronika miasta Lwowa], tłum. I. Сварник, komentarz М. Капраль, Львів 2002, s. 112–113.

³⁷ F. Jaworski, dz. cyt., s. 18.

³⁸ CPAHL, z. 52, op. 2, spr. 317, k. 2–3 (1494 r.).

³⁹ W. Maisel, *Sądownictwo miasta Poznania do końca XVI wieku*, Poznań 1962, s. 245; W. Korta, *Rola kulturalna średniowiecznej kancelarii*, w: *Studia z dziejów kultury i ideologii – ofiarowane Ewie Maleczyńskiej w 50. rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej*, kom. red. R. Heck, W. Korta, J. Leszczyński, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, s. 72.

przechowywane były pod nadzorem straży⁴⁰. Tamże wypłacano również wynagrodzenia urzędnikom miejskim, w tym pisarzom i ich pomocnikom, na przykład w latach: 1404 (Toma), 1406 (Johannes, Andreas), 1407 (Maciej, Petrus Rewsse), 1408 (Johannes Auriga), 1410 (Johannes Konig), 1412 (Petrus Wilpretir)⁴¹.

* * *

Ratusz lwowski po jego wzniesieniu w centrum placu Rynkowego stał się siedzibą magistratur miejskich i służb im podległych. Pierwotna kancelaria miejska, wcześniej rozproszona po różnych miejscach – siedzibach wójta dziedzicznego, sądu ławniczego, urzędu radzieckiego – znajdowała się w jednym gmachu. Do końca XV w. instytucja ta rozwijała się w ramach budowli ratuszowej. Wraz z rozwojem miasta, wzrostem znaczenia dokumentu, kancelaria nie mogła się już pomieścić w jednej izbie na ratuszu. Została przeniesiona do odrębnego gmachu w pobliżu placu Rynkowego, na ulicę Szewską. Odtąd wykonywano tam niemal wszystkie czynności kancelaryjne. Jednak na ratuszu zostawiono dokumenty mające szczególną wagę dla miasta.

Bibliografia

- Czołowski A., *Pogląd na organizację i działalność dawnych władz miejskich do 1848 r.*, w: *Miasto Lwów w okresie samorządu 1870–1895*, Lwów 1896.
- Льків-Свидницький М., *Формування канцелярії Львівського магистрату в XIV столітті* [Organizacja kancelarii magistratu lwowskiego w XIV wieku], w: *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Urzędy, urzędnicy, instytucje: studia z dziejów Lwowa*, red. K. Karolczak, L.T. Sroka, t. 7, Kraków 2010, s. 9–21.
- Льків-Свидницький М., *Канцелярія Львівського магистрату кінця XIV–XVI ст. як культурний осередок* [Rola kulturalna kancelarii magistratu lwowskiego końca XIV–XVI w.], w: *Urzędy państwowe, organy samorządowe i kościelne oraz ich kancelarie na polsko-ruskim pograniczu kulturowym i etnicznym w okresie od XV do XIX wieku*, red. H. Gmiterek, J. Łosowski, Kraków 2010, s. 511–533.
- Jaworski F., *Ratusz lwowski*, Lwów 1907 (Biblioteka Lwowska, 1).
- Петришак Б., *Міська канцелярія Львова другої половини XIV – початку XV століть: дискусійні питання* [Kancelaria miasta Lwowa drugiej

⁴⁰ K. Badecki, *Archiwum miasta Lwowa. Jego stan obecny oraz potrzeby reorganizacyjne, inwentaryzacyjne i wydawnicze*, „Archeion” 12, 1934, s. 82.

⁴¹ *Księga przychodów i rozchodów miasta 1404–1414*, s. 4, 25, 47, 67, 91, 115.

połowy XIV – początku XV wieku: problemy badawcze], w: *Львів: місто – суспільство – культура* [Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura], red. O. Аркуша, М. Мудрий, t. 8, z. 1, Львів 2012, s. 11–33.

Петришак Б., *Перший відомий документ міської канцелярії Львова 1359 року: перспективи дослідження, історія зберігання та втрати* [Pierwszy znany dokument kancelarii miasta Lwowa 1359 roku. Próby zbadania, historia odnalezienia i straty], „Записки Наукового Товариства Шевченка” 260, 2010, nr 2, s. 248–259.

Bogdana Petryszak

The town hall and its role in shaping the archives and chancellery
of the town of Lwów in late medieval times

(Summary)

There is no information on the initial period of operation of the municipal chancellery in Lviv. The town writers and documents issued by the council and the municipal tribunal were first mentioned in the second half of the 14th century. One of the chancellery's basic tasks was to produce and maintain documents of various provenance. The first, unfortunately lost, archive was established in the second half of the 14th century. There are various hypotheses as to its location, including the former town hall, which was erected around the mid-14th century. The archives were burnt down in 1381 together with the town hall, as is mentioned in the old chronicles of Lviv and later in the town books of Lviv.

From the early 15th century, with the development of various forms of chancellery, the town hall became the place where activities of the chancellery and of particular offices of the municipality were conducted; the place where current documentation was maintained, the place where official activities took place and parties for the chancellery staff were held. Until the end of the 15th century the municipal archives were housed in the town hall, then in the house of the writer, in a building on Szewska Street. The most important documents and deeds were stored in the treasury at the town hall.

Key words: Lviv, municipal chancellery, town writer, municipal archives.